

Мороз О. Т., ст. викладач, Ліхо О. А., к.с.-г.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, o.t.moroz@nuwm.edu.ua; o.a.liho@nuwm.edu.ua)

АНАЛІЗ ПРИЧИН ТА ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННИЙ ВИДОБУТОК БУРШТИНУ

На сьогоднішній день Україна посідає друге місце у світі за запасами бурштину та вирізняється помітно низькою вартістю даного виду дорогоцінного каміння порівняно з іншими країнами. Як наслідок, попит на бурштин, видобутий на території України є надзвичайно високим та провокує збільшення обсягів його незаконного видобування.

Метою нашої роботи був теоретичний аналіз причин та юридичної відповідальності за незаконний видобуток бурштину та з'ясування кількості офіційно зафіксованих злочинів проти довкілля за ст. 239 та ст. 240 Кримінального кодексу України.

З наукових літературних джерел ми з'ясували, що в структурі екологічних злочинів незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення займає особливе місце. Негативними наслідками злочинів цієї категорії є заподіяння збитку економіці та екології країни в тих регіонах, в яких розміщені поклади корисних копалин і ведеться їх активне видобування. Кількість екологічних злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони або використання надр, постійно збільшується. Негативно впливає на стан боротьби з вказаними злочинами і відсутність відповідної окремої криміналістичної методики, структурним елементом якої є криміналістична характеристика даного виду злочинів.

Ми також проаналізували питання, пов'язані з відповідальністю за збут, придбання, зберігання, передачу, пересилання, перевезення, переробку бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами. У цьому аспекті виділяється правове регулювання, організаційне регулювання та економічне регулювання. Проблемаю є те, що більшість видів відповідальності мають поблажливі санкції, а тому не зупиняють зловмисників від скоєння повторного діяння. Крім того, більшість нелегальних видобувачів безробітні, вони не мають постійного джерела доходу, тому багато з них штрафи просто не сплачують. Офіційні до-

кументи за 2018–2020 рр. наводять дані про значну кількість таких випадків, що свідчить про наявність різних причин цього злочину, які призводять до негативного впливу на довкілля.

Зроблено узагальнення про необхідність подальшого вдосконалення нормативних документів, щодо сприяння усунення причин та посилення відповідальності за незаконний видобуток бурштину.

Ключові слова: корисні копалини; бурштин; незаконний видобуток; відповідальність.

Постановка проблеми. Надра є особливо важливим економічним і стратегічним природним ресурсом, який ст. 13 Конституції України визнається об'єктом права власності Українського народу.

На сьогоднішній день Україна посідає друге місце у світі за запасами бурштину та вирізняється помітно низькою вартістю даного виду дорогоцінного каміння порівняно з іншими країнами. Як наслідок, попит на бурштин, видобутий на території України є надзвичайно високим та провокує збільшення обсягів його незаконного видобування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатства надр відносяться до числа вичерпних і невідновлюваних природних ресурсів, тому головним завданням і основною особливістю їх охорони є організація раціонального і комплексного використання в процесі їх розвідки і розробки з метою запобігання марнотратної і безгосподарної експлуатації корисних копалин, втрат мінеральної сировини [1–3].

Охорона надр, як і природи в цілому, оберігає природні багатства від втрат і марнотратства [4]. Робиться це в інтересах найбільш комплексного та доцільного їх використання, з урахуванням інтересів сьогодення і майбутнього [5].

У структурі екологічних злочинів незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення займає особливе місце [6]. Негативними наслідками злочинів цієї категорії є заподіяння збитку економіці та екології країни в тих регіонах, в яких розміщені поклади корисних копалин і ведеться їх активне видобування [7]. Кількість екологічних злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони або використання надр, постійно збільшується [8]. Негативно впливає на стан боротьби з вказаними злочинами і відсутність відповідної окремої криміналістичної методики, структурним елементом якої є криміналістична характеристика даного виду злочинів [9].

Метою нашої роботи був теоретичний аналіз причин та юридичної відповідальності за незаконний видобуток бурштину та з'ясування кількості офіційно зафіксованих злочинів проти довкілля за ст. 239 та ст. 240 Кримінального кодексу України.

Результати досліджень. Сучасний стан навколишнього природного середовища північно-західної частини Українського Полісся характеризується величезними масштабами зміни агроландшафтів. Причинами порушення структури природних ландшафтів є самовільне видобування кошового каміння – бурштину. Самовільне стихійне видобування бурштину завдає серйозних економічних втрат державі та суспільству, це супроводжується погіршенням соціального клімату, призводить до деградації значних площ земель сільськогосподарського та лісгосподарського призначення, спричиняє порушення структури природних ландшафтів. Оскільки порушені біотопи не можуть відновитися у первісному стані природним шляхом, без втручання людини, вони потребують рекультивациі. Прикро те, що далеко не всі чорні копачі виявляються затриманими, оскільки багато з них дуже швидко залишають місце злочину. Пояснюється це тим, що такі групи здобувачів дуже добре підготовлені та мобільні, у них злагоджено відпрацьовано систему оповіщення про час та місце проведення чергового рейду.

Як показав проведений аналіз судової практики, за ст. 240-1 КК України зазвичай, накладається штраф з конфіскацією лопат, мотопомп, шлангів, та інших підручних коштів, що використовуються незаконного видобутку бурштину (рис. 1).

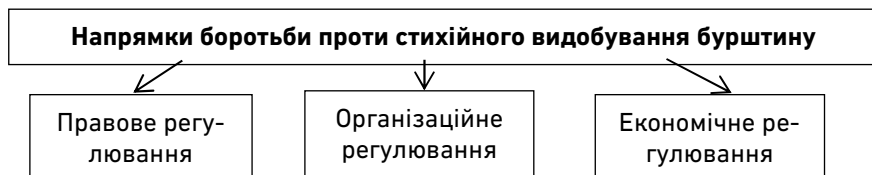

Рис. 1. Схема комплексного регулювання боротьби проти стихійного видобутку бурштину

Звісно, такі щадні санкції не зупиняють зловмисників від скоєння повторного діяння, а саме покарання відповідає, заподіяному державі шкоди. Крім того, більшість нелегальних видобувачів – безробітні, вони не мають постійного джерела доходу, тому багато з них штрафи просто не оплачують (табл. 1).

Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за наступні правопорушення [10]:

- псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, а так само невжиття заходів по боротьбі з бур'янами (стаття 52);

- використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень (стаття 53);

- самовільне зайняття земельної ділянки (стаття 53–1);

- перекручення даних державного земельного кадастру, а також приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок, наявність земель запасу або резервного фонду (стаття 53–2);

- зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту (стаття 53–3);

- незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (стаття 53–4);

- порушення посадовою особою Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування встановленого законодавством строку погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою (стаття 53–5);

- порушення встановлених законом строків внесення відомостей до Державного земельного кадастру, надання таких відомостей, вимагання не передбачених законом документів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру та для надання таких відомостей (стаття 53–6);

- порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

Аналіз причин та юридичної відповідальності за незаконний видобуток бурштину

Органи влади та суб'єкти	Причини незаконного видобутку бурштину	Адміністративна відповідальність	Кримінальна відповідальність	Цивільно-правова відповідальність
<i>Верховна Рада України</i> Головною функцією Верховної Ради України вважається законодавча функція	Законодавча не регламентованість			
<i>Кабінет міністрів України</i> є вищим органом у системі органів виконавчої влади	відсутність чіткого визначення порядку видобутку бурштину			
<i>Виконавча влада в областях і районах, містах Києві та Севастополі.</i> Місцеві державні адміністрації в співробітництві з регіональними, місцевими виборчими органами	надання та отримання спеціальних дозволів на провадження даної діяльності, неефективна діяльність контролюючих та наглядових органів, правоохоронних органів	статті 14 КУАП 19 КУАП 166-21 КУАП	Стаття 77 ККУ Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами Стаття 367 ККУ Службова недбалість	
<i>Суб'єкти.</i> Суб'єктами є громадяни та/або посадові особи	незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину	глава 7. Кодекс України про адміністративні правопорушення Статті 52,53, 53-1, 53-2,54,55,56, 188-5	розділ VIII Кримінального кодексу України Статті 239, 239-1, 239-2,240, 240-1,253,254,201	статті 203, 440, 441 і 453 чинного Цивільного кодексу України.

- не проведення рекультивації порушених земель (стаття 54);
- відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою;
 - використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без затверджених у випадках, визначених законом, проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь (стаття 55);
 - знищення громадянами межових знаків меж землекористувачів (стаття 56);
 - посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, охорони природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їхніх службових обов'язків (стаття 14);
 - види відповідальності поліцейських:
 1. У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.
 2. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом.
 3. Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень (стаття 19);
 - «Порушення порядку здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» зазначеного Кодексу передбачає накладення штрафу на посадових осіб органу державного нагляду (контролю) у розмірі від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (стаття 16621).

Кримінальна відповідальність

За порушення норм земельного права кримінальна відповідальність передбачена розділом VIII Кримінального кодексу України і містить покарання за наступні правопорушення [11]:

- забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або до-

вкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (стаття 239);

- незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля (стаття 239–1);

- незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах (стаття 239–2);

- порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля (стаття 240);

- незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину (стаття 240–1);

- безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту; умисне ухилення від обов'язкової рекультивації земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину на підставі спеціального дозволу на користування надрами, що заподіяло істотну шкоду (стаття 254);

- відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами:

1. Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом;

2. Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку (стаття 77).

Стаття 367. Службова недбалість

1. Службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, - карається штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на

строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, - карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого.

Цивільно-правова відповідальність

Під майновою відповідальністю за порушення земельного законодавства маються на увазі несприятливі наслідки майнового характеру. Юридичні та фізичні особи зобов'язані відшукувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення ними земельного законодавства. У разі здійснення правопорушень в галузі земельних відносин можуть наставати цивільно-правові наслідки (табл. 2, табл. 3). Так, у разі самовільного зайняття земельних ділянок, пошкодження споруд, забруднення земель та вчинення інших порушень земельного законодавства шкода відшкодовується згідно зі ст. 211 Земельного кодексу України [12] і статтями 203, 440, 441 і 453 чинного Цивільного кодексу України [13].

Таблиця 2

Аналіз судових рішень за статтею 240 ККУ «Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення»

Назва району	2018			2019			2020			2021		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3*
Володимирецький	5	2	0	3	0	0	1	0	10	10	0	0
Березнівський	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	0	0
Дубровицький	30	0	28	12	0	1	4	0	26	9	0	11
Рокитнівський	0	0	0	0	0	0	1	0	9	4	0	5
Сарненський	0	0	0	3	0	5	3	0	33	4	0	9
Зарічненський	0	0	0	0	0	0	3	0	10	5	0	7

* Примітка: 1 – вироби; 2 – постанови; 3 – ухвали

На нашу думку вирішення проблеми подолання незаконного видобутку та обігу бурштину можливо лише за умов дотримання прав та інтересів суб'єктів (учасників) цього процесу, а саме:

- старателів, які гідравлічним та ручним способом здійснюють незаконний видобуток бурштину;

- працівників правоохоронних органів (міліціонерів та прокурорів), які здійснюють побори із старателів за те, що не помічають їх протизаконної діяльності;

- працівників інших центральних і місцевих органів виконавчої влади на місцях, в першу чергу працівників Міністерства екології і природних ресурсів, Державної служби геодезії та надр, Державного агентства лісових ресурсів, Державного агентства водних ресурсів, Державної фіскальної служби, що змушені не помічати незаконного добування бурштину;

- органів місцевого самоврядування, в першу чергу голів сільських рад, які теж не помічають протизаконної діяльності стосовно видобутку бурштину;

- посадових осіб деяких із вище зазначених суб'єктів публічної адміністрації, які не обмежилися поборами із старателів, а навпаки стали організаторами злочинних угруповань, що здійснюють видобуток і реалізацію бурштину, в яких уже приймають участь не старателі, а наймані безправні робітники, що працюють у наполовину рабських умовах;

- керівників центральних органів виконавчої влади в області та столиці, які не гребують грошовими і бурштиновими потоками відповідно з району і області;

- контрабандистів, які вивозять за кордон необроблений бурштин;

- представників малого і середнього бізнесу, які скуповують у старателів бурштин, транспортують його до підпільних цехів і виготовляють з бурштину вироби, прикраси та продукцію.

Верховна Рада ухвалила, а Президент підписав Закон від 19.12.2019 N 402-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» [14].

Законом врегульовано відносини щодо користування надрами з метою видобування бурштину, припинення незаконного видобування бурштину, забезпечення охорони навколишнього природного середовища під час видобування бурштину та рекультивації порушених земель.

Таблиця 3

Звіти генеральної прокуратури щодо злочинів проти довкілля

1	2	3	Кримінальні правопорушення у провадженнях, досудове розслідування у яких зупинено відповідно до ст. 280 КПК України				Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду									Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито	
			4	5	6	7	8	9	10	11	вчинені			12	13	14	15
Орган звітування*	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	у зв'язку з захворюванням підозрюваного	коли місце-знаходження підозрюваного невідомо	коли слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування	у зв'язку з виконанням процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва	з обвинувальним актом	з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру	з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру	особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення	групою осіб	у стані алкогольного сп'яніння	неповнолітніми або за їх участю	Усього	У т.ч. за ч. 1 п.п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України	Кримінальні правопорушення, у яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення)
Забруднення або псування земель, ст. 239																	
2018 рік																	
1	76	3	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	69	69	70
2	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5	17
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
2019 рік																	
1	88	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	63	65	61
2	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	7	5
3	296	30	0	0	0	0	28	0	0	0	1	3	0	1	257	257	268
4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	3

продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
2020 рік																	
1	48	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	28	30
2	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	12	0	7
3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	2
4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2
Порушення правил охорони або використання надр, ст. 240																	
2018 рік																	
1	356	115	0	0	0	0	98	0	0	0	0	0	0	0	342	342	253
2	75	29	0	0	0	0	29	0	0	0	0	2	0	0	113	113	46
3	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	7
4	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	12	14
2019 рік																	
1	415	190	0	0	0	0	116	0	0	0	0	0	0	0	486	486	451
2	296	30	0	0	0	0	28	0	0	0	1	3	0	1	257	257	268
3	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	7
4	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	9	28
2020 рік																	
1	242	93	0	0	0	0	76	0	0	0	0	0	0	0	146	146	121
2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	7
4	48	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	15	12

*Примітка: 1 – Звіт генеральної прокуратури України; 2 – Звіт генеральної прокуратури Рівненської області; 3 – Звіт генеральної прокуратури Волинської області; 4 – Звіт генеральної прокуратури Житомирської області

Встановлено кримінальну відповідальність за незаконне видобування бурштину, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробку бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами, а також адміністративну відповідальність за видобування корисних копалин з використанням обладнання, яке не пройшло відповідно до закону обов'язкову сертифікацію.

Запроваджується механізм резервування земельних ділянок для потреб надрокористування до початку проведення аукціону чи конкурсу.

Також запроваджується єдиний дозвіл на розвідку з правом видобування бурштину строком на 5 років на ділянки до 10 га із визначенням початкової вартості продажу на аукціоні.

Згідно із Законом початкова ціна продажу на аукціоні спеціального дозволу на видобуток бурштину складає 3400 грн за один гектар землі.

Закон набрав чинності 29 грудня 2019 року у зв'язку з його опублікуванням в газеті «Голос України» від 28.12.2019 № 251.

За час дії закону активність "чорних копачів" значно знизилася. Не спостерігається масовий видобуток, який був ще кілька років тому. Це зумовлено криміналізацією відповідальності. Перестала працювати давня корупційна схема, до якої були залучені «копачі», організатори і правоохоронці. Ефективність поліції зросла. Ці дії підтверджують, що рівень бажання зупинити процес нелегального видобування бурштину високий. Посилення заходів легалізації потрібні, аби впорядкувати видобуток бурштину та відновити після нього природу Полісся.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє узагальнити, що в законодавчій базі України передбачені питання, які регулюють незаконний видобуток бурштину та встановлюють різні види відповідальності за скоєння відповідних правопорушень. Офіційні документи за 2018–2020 рр. наводять дані про значну кількість таких випадків, що свідчить про наявність різних причин цього злочину, які призводять до негативного впливу на довкілля. Таким чином, питання незаконного видобутку бурштину все ще лишається актуальною проблемою і потребує подальшого вдосконалення нормативної бази для зниження рівня злочинів у сфері видобутку корисних копалин.

1. Сонько С. П., Максименко Н. В. Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері : навч. посіб. Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 572 с. **2.** Клименко М. О., Борисюк Б. В., Колесник Т. М. Збалансоване використання земельних ресурсів : навч. посіб. Херсон : Олді Плюс, 2014. 552 с. **3.** Кунах О. М., Жуков О. В. Соціальна екологія : навч.-метод. посіб. Дніпро : типографія «АРБУЗ», 2021. 61 с. **4.** Ладиченко В. В., Гиренко І. В., Головка Л. О., Вітів В. А. Екологічна політика і право ЄС : навч. посіб. К. : Видавничий центр НУБіП України, 2019. 363 с. **5.** Мальований М. С., Леськів Г. З. Екологія та збалансоване природокористування : навч. посіб. Херсон : Олді Плюс, 2017. 316 с. **6.** Самойленко Н. М., Райко Д. В., Аверченко В. І. Організація та управління в природоохоронній діяльності : навч. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», Видавництво «Лідер», 2018. 174 с. **7.** Економіка довкілля і природних ресурсів : навч. посіб. / за заг. ред. П. Т. Бубенка. Х. : ХНУМГ, 2014. 280 с. **8.** Шарий Г. І., Тимошевський В. В., Міщенко Р. А., Юрко І. А. Управління земельними ресурсами : навч. посіб. Полтава : ПолтНТУ, 2019. 172 с. **9.** Сурілова, О. О. Правове регулювання видобутку бурштину. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Вип. 21. С. 111–119. **10.** Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212–24) : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.05.2022). **11.** Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 21 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 23.07.2022). **12.** Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III станом на 17 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 20.07.2022). **13.** Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV станом на 27 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.07.2022). **14.** Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин : Закон України від 19.12.2019 р. № 402-IX станом на 21 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text> (дата звернення: 24.07.2022).

REFERENCES:

1. Sonko S. P., Maksymenko N. V. Ekologichni osnovy zbalansovanoho pryrodokorystuvannia v ahrosferi : navch. posib. Kh. : KhNU im. V. N. Karazina, 2015. 572 s. **2.** Klymenko M. O., Borysiuk B. V., Kolesnyk T. M. Zbalansovane vykorystannia zemelnykh resursiv : navch. posib. Kherson : Oldi Plus, 2014. 552 s. **3.** Kunakh O. M., Zhukov O. V. Sotsialna ekolohiia : navch.-metod. posib. Dnipro : typhrafiia «ARBUZ», 2021. 61 s. **4.** Ladychenko V. V., Hyrenko I. V.,

Holovko L. O., Vitiv V. A. Ekolohichna polityka i pravo YeS : navch. posib. K. : Vydavnychiy tsentr NUBiP Ukrainy, 2019. 363 s. **5.** Malovanyi M. S., Leskiv H. Z. Ekolohiia ta zbalansovane pryrodokorystuvannia : navch. posib. Kherson : Oldi Plius, 2017. 316 s. **6.** Samoilenko N. M., Raiko D. V., Averchenko V. I. Orhanizatsiia ta upravlinnia v pryrodookhoronni diialnosti : navch. posib. Kharkiv : NTU «KhPI», Vydavnytstvo «Lider», 2018. 174 s. **7.** Ekonomika dovkillia i pryrodnykh resursiv : navch. posib. / za zah. red. P. T. Bubenka. Kh. : KhNUMH, 2014. 280 s. **8.** Sharyi H. I., Tymoshevskiy V. V., Mishchenko R. A., Yurko I. A. Upravlinnia zemelnymy resursamy : navch. posib. Poltava : PoltNTU, 2019. 172 s. **9.** Surilova, O. O. Pravove rehuliuвання vydobutku burshtynu. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. 2018. Vyp. 21. S. 111–119. **10.** Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (statti 1 – 212–24) : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-X stanom na 27 kvit. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (data zvernennia: 01.05.2022). **11.** Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III: stanom na 21 lyp. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 23.07.2022). **12.** Zemelnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 25.10.2001 r. № 2768-III stanom na 17 lyp. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (data zvernennia: 20.07.2022). **13.** Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV stanom na 27 lyp. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 30.07.2022). **14.** Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia zakonodavstva pro vydobutok burshtynu ta inshykh korysnykh kopalyn : Zakon Ukrainy vid 19.12.2019 r. № 402-IX stanom na 21 lyp. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text> (data zvernennia: 24.07.2022).

Moroz O. T., Senior Lecturer; Likho O. A., Candidate of Agricultural Sciences (Ph.D.), Associate Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

ANALYSIS OF CAUSES AND LEGAL RESPONSIBILITY FOR ILLEGAL AMBER MINING

Today, Ukraine ranks second in the world in terms of amber reserves and is distinguished by a significantly low cost of this type of precious stone compared to other countries. As a result, the demand for amber mined on the territory of Ukraine is extremely high and pro-

vokes an increase in the volume of its illegal extraction. The purpose of our work was a theoretical analysis of the causes and legal responsibility for illegal amber mining and to find out the number of officially recorded crimes against the environment under Art. 239 and Art. 240 of the Criminal Code of Ukraine.

From scientific literary sources, we found out that in the structure of environmental crimes, illegal extraction of minerals of national significance occupies a special place. The negative consequences of crimes of this category are damage to the economy and ecology of the country in those regions where mineral deposits are located and their active extraction is underway. The number of environmental crimes related to violations of the rules of protection or use of subsoil is constantly increasing. The state of combating these crimes is negatively affected by the lack of a corresponding separate forensic methodology, the structural element of which is the forensic characteristics of this type of crime.

We also analyzed the issues related to responsibility for the sale, purchase, storage, transfer, forwarding, transportation, processing of amber, the legality of which is not confirmed by relevant documents. In this aspect, legal regulation, organizational regulation and economic regulation are distinguished. The problem is that most types of liability have lenient sanctions and therefore do not stop offenders from committing a repeat offense. In addition, most of the illegal miners are unemployed, they do not have a permanent source of income, so many of them simply do not pay the fines. Official documents for 2018-2020 provide data on a significant number of such cases, which indicates the presence of various reasons for this crime, which lead to a negative impact on the environment.

We concluded on the need for further improvement of regulatory documents, to help eliminate the causes and strengthen responsibility for illegal amber mining.

***Keywords:* minerals; amber; illegal mining; responsibility.**